

Arakçeyev'in Kamu Yönetim Politikasının XIX. Yüzyıl Rus Edebiyatındaki İz Düşümü

Onur Aydın^{1,2}

ÖZET

Aleksey Andreyeviç Arakçeyev'in (1769-1834) uyguladığı politikalar, Rus toplumunu o kadar derinden etkiler ki soyadından, katı ve sert yönetim tarzını ifade eden Arakçeyevlik kavramı türetilir. Makalemizin araştırma konusunu, bu kavramın ortaya çıkışının nedenlerini ve sonuçlarını edebî eserler aracılığıyla incelenmesi oluşturmaktadır. Çalışmamızda Arakçeyev politikaları ve onların sonuçları üzerinden XIX. yüzyılın ilk çeyreğindeki Rus edebiyatının tarihsel ve politik arka planının aydınlatılması amaçlanmıştır. XIX. yüzyılın ilk çeyreğinde Arakçeyev'i konu edinen Rus edebî eserleri, araştırmanın materyali olarak belirlenmiştir. Araştırmada eleştirel kuramdan, içerik analizi ve karşılaştırmalı analiz yöntemlerinden yararlanılmıştır. Yürütülen inceleme neticesinde 1812 Vatan Savaşı'na kadar olan ve askerî yönünün öne çıktığı zamanlarda Arakçeyev'in daha olumlu, 1812-1825 yılları arasında baskıcı, despotik ve zalim bir tarihsel figür olarak karşımıza çıktığı görülmüştür. Arakçeyev adının ön plana çıkmasının nedeninin ise mistisizme kapılan I. Aleksandr'ın, yönetimi ona bırakması olduğu sonucuna varılmıştır. Çalışmamızda, Arakçeyev'in politikalarının daha geniş sonuçlarının anlaşılmasına katkıda bulunmakta ve Rusya'da XIX. yüzyılın başlarında edebiyatı şekillendirmede önemini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Arakçeyev, Politika, Rus Edebiyatı, Özgürlük, Demokrasi.

The Projection of Arakcheev's Public Administration Policy in 19th Century Russian Literature

ABSTRACT

The policies implemented by Alexey Andreyevich Arakcheev (1769-1834) affected the Russian society so deeply that the concept of "Arakcheevshchina", which expresses a strict and harsh management style, was derived from his surname. The research topic of our article is to examine the reasons and consequences of the emergence of this concept through literary works. The aim of the study is to illuminate the historical and political background of Russian literature in the first quarter of the 19th century through Arakcheev's policies and their consequences. Russian literary works featuring Arakcheev in the first quarter of the 19th century were determined as research material. In the research, critical theory, content analysis and comparative analysis methods

¹ İletişim Yazarı: onur_aydin@anadolu.edu.tr

² Dr. Öğr. Üyesi, Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü/Eskişehir, ORCID: 0000-0002-7981-5821.

were used. As a result of the analysis, it was seen that Arakcheev appeared in a more positive manner until the 1812 Patriotic War, when his military aspect came to the fore, and as an oppressive, despotic and cruel historical figure between 1812 and 1825. It was concluded that the reason why the name Arakcheev came to the fore was that Alexander I, who was carried away by mysticism, left the administration to him. This study contributes to the understanding of the broader implications of Arakcheev's policies and highlights the significance of shaping literature during the early 19th century in Russia.

Keywords: *Arakcheev, Politics, Russian Literature, Freedom, Democracy.*

1. GİRİŞ

Rusya'da 1805 yılında tahta çıkan I. Aleksandr (1777-1825), kanunlara dayanan bir devlet yönetim sistemine geçmek için yeni bir anayasa hazırlamak üzere başdanışmanlarından Mihail M. Seperanskiy'i (1772-1839) görevlendirir. Rus devlet adamı, geniş çaplı bir çalışma yürütür ve Çara bir dizi öneriyle gelir. Çar nispeten daha az önemli olan kanun tekliflerini kabul ederken çevresindeki eski düzeni savunanların telkinleriyle de asıl önemli olanlarını hayata geçirmekte tereddüt eder. Bu duruma bir de 1812 Vatan Savaşı'nın başlaması da eklenince reform çabaları askıya alınır, yenilikçi devlet adamı Seperanskiy görevinden el çektilir.³ Onun yerine dönemin savaş bakanı Aleksey Andreyeviç Arakçeyev (1769-1834) getirilir. Savaş nedeniyle acil eylem planı kapsamında daha katı ve sert uygulamalar yürürlüğe konur. Ancak bu politika savaşla birlikte sona ermez, I. Aleksandr yönetiminde söz sahibi olmaya başlayan Arakçeyev'in nüfuzunun sürdüğü ve Çarın vefat ettiği 1825 yılına kadar devam eder (Figes, 2009, s. 117). I. Aleksandr yönetimini, 1801-1812 ve 1812-1825 yılları olmak üzere iki döneme ayırmak gerekir. İlk dönemde çağdaş bir yönetim sistemine geçiş amacıyla özgürlükçü adımlar atılırken ikinci dönemde ise bu uygulamalar terk edilip yerine baskıcı ve otoriter rejim benimsenir.

Sözü edilen dönemde artan baskı rejimine karşı ayakta durabilmek için siyasette birtakım gizli örgütler kurulur. Edebiyatçıları arasından ise İvan Andreyeviç Kırlov (1769-1844), Fyodor N. Glinka (1786-1880), Pavel A. Katenin (1792-1853) Kondratiy F. Rıleyev (1795-1826), Vladimir F. Rayevskiy (1795-1872), Aleksandr S. Puşkin (1799-1837), Wilhelm K. Küchelbecker (1799-1846), Aleksandr İ. Odoyevskiy (1802-1839) gibi isimler kimi edebî kimi siyasi çalışmalarıyla bu mücadeleye destek verir. İncelenecek zaman dilimi, tarih ve edebiyatın iç içe geçtiği bir dönem olması açısından önem taşır. Çalışma kapsamında 1812-1825 yıllarında baskı rejiminin en önemli isimlerinden ve uygulayıcılarından biri olan Arakçeyev'in karakterinin ve politikalarının edebiyata nasıl yansıdığı, nedenleri ve sonuçlarıyla açıklığa kavuşturulması amaçlanmıştır. Araştırmamız, Çar. I. Nikolay'ın 1825 yılında tahta çıkmasıyla Arakçeyev'in iktidardan uzaklaştırılması ve Kont hakkında yazılan

³ 1812 yılında Fransa'yı örnek alarak Rus halkının soylu, orta ve işçi olmak üzere üç sınıfa ayrılması fikrini önerir, ancak savaşın başlamasının ardından Fransız kültürünü Rusya'ya getirmeye çalışmakla suçlanır ve görevinden azledilir (Bkz. Şimşir, 2020, s. 142).

fazla eser bulunması nedeniyle XIX. yüzyılın ilk çeyreğinde yayımlanan edebî eserlerle sınırlı tutulmuştur. Söz konusu amaç doğrultusunda XIX. yüzyılın ilk çeyreğinde yazılmış ve Arakçeyev'i konu edinmiş edebî eserler olan Gavriil R. Derjavin'in (1743-1816) *Gruzino Bahçesinde Bir Gezinti Üzerine* (*На прогулку в Грузинском саду*), Mihail V. Hrapovitskiy'in (1758-1819) *Efendimize* (*К хозяину*), Aleksandr A. Pisarev'in (1780-1848) *Ekselansları Kont A. A. Arakçeyev'in Portresine Atfen Bir Yazı* (*Надпись к портрету его сиятельства графа А. А. Аракчеева*), Aleksey F. Malinovskiy'in (1762–1840) *17 Eylül 1818 Tarihinde Gruzino'dan Ayrılırken Yazılan Şiirler* (*Стихи, при удалении от Грузина 17 сентября 1818 г. Сочиненные*), Puşkin'in *Arakçeyev Üzerine* (*На Аракчеева*), Seliverst Andreyeviç Putyata'nın (1800-1827) *Umutsuzluğunun Günleri* (*Дни моего отчаяния*), Kondratiy F. Rilev'in *Liyakatsizce Yükselen Gözdeye* (*К временщику*), İvan Andreyeviç Krilov'un (1769-1844) *Alaca Koyunlar* (*Пёстрые овцы*) ile *Balık Dansı* (*Рыбья пляска*) fablları ve Yevgeniy A. Baratinskiy'in (1800-1844) *Anavatan Düşmanı*, *Çarın Hizmetkârı* (*Отчизны враг, слуга царя*) adlı çalışmaları incelenecektir. Araştırma sırasında tarih bilimine sıkça başvurulacak ve eleştirel kuramdan, içerik analizi ve karşılaştırmalı analiz yöntemlerinden yararlanılacaktır. Devlet politikalarına yön veren Arakçeyev rejiminin edebiyatta nasıl karşılık bulduğu ve *Arakçeyevlik* kavramının nasıl ortaya çıktığı, Rus toplumunun gündelik yaşantısında ve edebiyatında nasıl karşılık bulduğu gibi sorulara adı geçen eserler üzerinden yanıt aranmaya çalışılacaktır.

2. ARAKÇEYEV POLİTİKALARININ RUS KÜLTÜRÜNE ETKİSİ

Aleksey Arakçeyev, 23 Eylül 1769 tarihinde Rusya'nın Tver Bölgesi'nde küçük bir köy olan Garusovo'da dünyaya gelir. Dedesi ve babası, Rus ordusunda görev yapmış başarılı askerlerdir. Arakçeyev, zeki, dindar, itaatten ödün vermeyen bir anne tarafından büyütülür. Annesi ona sürekli çalışkan, düzenli ve dürüst olmayı aşılar. Başarılı bir öğrenci olması nedeniyle Petersburg'daki Topçuluk ve Mühendislik Askerî Okulu'na gönderilir. Okuldan 1787 yılında teğmen rütbesiyle mezun olur ve kolorduda işe başlar. Topçu birliğinde 1792 yılında yüzbaşı, bir yıl sonra binbaşı rütbesi alır. I. Pavel'in tahta çıkmasıyla tümgeneral olur (Minakov, 2013, s. 6). 1799 yılında topçu birliği müfettişliğine atanır ve "Kont" ünvanını alır.

Hem I. Pavel hem de I. Aleksandr yönetimlerinde önemli hizmetlerde bulunan Arakçeyev'in askerî kariyeri, 4 Eylül 1792 tarihinde, veliaht Çar I. Pavel'in Gatçina'daki birliklerine katılmasıyla başlar. Topçu bölüğünün komutanlığına atanan Arakçeyev, verilen emirleri yerine getirme konusunda gösterdiği çalışkan ve gayretli tavırlarıyla kısa sürede göze girer. Sorumlu olduğu birliği düzene soktuktan sonra, I. Aleksandr'ın gelmesiyle yükselişi ivme kazanır, 1806-1807 yıllarında generalliğe terfi eder, bir yıl sonra ise savaş bakanı olarak atanır (Şatilo, 2016, s. 203). Bazı savaş ya da kriz ortamları kimileri için yeni fırsatlar doğurur. Arakçeyev için de Vatan Savaşı tam da böyle bir durum yaratır, 1812 yılında imparatorluğun özel danışma kurulu başkanı olarak atanır. Özellikle bu dönemden sonra Arakçeyev, I. Aleksandr üzerindeki, dolayısıyla Rus devlet idaresindeki nüfuzunu giderek arttırır. Zamanla saraydaki en nüfuzlu isimlerden biri hâline gelir.

Araççeyev, 1820’li yılların başında ortaya çıkan ‘Ortodoks muhalefet’ oluşumunun başında yer alır. Eğitim ve sansür başta olmak üzere kültürel faaliyetlerin üzerindeki gizli güç, bu dönemde Ortodoksluk taraftarlarının eline geçmiştir. I. Aleksandr’ın ideal din anlayışı olan ‘mistik evrensel Hristiyanlık’, onun aracılığıyla ikinci plana atılır. I. Nikolay’ın danışmanlarından Sergey S. Uvarov’un (1786-1855), Rus devletinin temellerini oluşturduğunu iddia ettiği üç temel dayanak olan Ortodoksluk, otokrazi ve milliyetçilik kuramının altyapısı bu dönemde Araççeyev tarafından hazırlanır (Minakov, 2013, s. 15).

Çar I. Aleksandr tarafından sınırsız yetkilerle donatılan Araççeyev, Rusya’yı âdeta bir kışla gibi yönetmeye çalışır (Şimşir, 2020, s. 142). Zamanla Aleksandr’ın mistisizmine ve Araççeyev’in kışla rejimine karşı gelmek olanaksız hâle gelir. Bu nedenle gizli cemiyetler ortaya çıkar. Bu cemiyetlerin önderliğinde Aralıkçı Ayaklanması çıkar. Esasen tahta büyük kardeş Konstantin’in (1779-1831) çıkması gerekir ancak ülkedeki karışıklığın farkında olan Çar adayı, tahttan feragat eder ve yönetimi I. Nikolay’a (1796-1855) bırakır (Kurat, 2014, s. 337-338). I. Nikolay’ın tahta çıkmasıyla yönetimin Araççeyev’e karşı tutumu değişir. I. Aleksandr’ın özellikle ikinci döneminde önemli yerlere yükselen Araççeyev’in yetkileri elinden alınır ve kendisi de yönetimden uzaklaştırılır. Puşkin’in aktarımına göre yeni Çar, Kontu sevmez, tahta çıktıktan sonra I. Nikolay’ın ondan “*bu bir hayvan*” olarak bahsettiğini 8 Mart 1834 tarihli günlüğüne not düşer (1962b, s. 321).

Bir diğer şair Maksimilian A. Voloşin (1877-1932), Araççeyev’i komünist lider Lenin’e (1877-1924) benzetir. Biri köylülerden oluşan ordu kurmayı hayal ederken diğeri de işçi sınıfından devrimci bir grup oluşturmayı planlar. 6 Şubat 1924 tarihinde yazdığı *Rusya (Россия)* adlı şiirinde Voloşin, Araççeyev’i, “*Rus topraklarının ilk komünisti*” olarak nitelendirir (2003, s. 370). Araççeyev, Türk tarihçi Akdes Nimet Kurat tarafından da olumsuz bir bakış açısıyla tasvir edilir:

Gayet kaba, cahil ve aynı zamanda fevkalâde zalim tabiatlı bir kimse olan bu general, çarlığa ‘sadakati’ ve doğruluğu ile Aleksandr’ın itimadını kazanmıştı. Aleksandr, devlet idaresinin her hususunda onunla ve onun arzusuna göre hareket etmekte idi. Araççeyev hakkında yapılan bütün şikâyetler, Çar tarafından nazarı itibara alınmamakta idi. Bu general ise Rusya’yı bir ‘kışla’ zannediyor ve Rus ahalisini de ‘asker’ telâkki ediyordu. Tatbik etmek istediği idare sistemi de bir ‘kışla’ rejimi idi. (Kurat, 2014, s. 331)

Dönemin Rus toplumunda bir yanda toprak köleliğinin kaldırılması mücadelesi verilirken diğer yanda Araççeyev’in askerî yerleşim uygulaması ile kölelik daha da pekiştirilir. Bu durum, dönemin hâkim edebî akımı olan romantizmde de kendisini gösterir. Batı romantizmi, burjuva kültürüne bir tepki olarak yalnızlık, hayal kırıklığı, toplumdan uzaklaşma konuları etrafında gelişirken Rusya’da ise toplumsal olaylara karşı coşkulu ve isyankâr bir çerçevede şekillenir. Vatan Savaşı’nda romantizmin coşkulu yanından, sonrasında ise toprak köleliğinin kaldırılmamasına, eşitlik, demokrasi ve anayasa taleplerine kulak tıkanmasına karşı isyan edilen bir ideoloji niteliği taşır (Olcay, 2008, s. 369-370).

Görüldüğü üzere Arakçeyev ve onun geniş tabana yayılmış politikaları toplumun içine öylesine nüfuz eder ki din, eğitim, sağlık, kültür, sanat gibi alanlardan etkilenmeyen kişi hemen hemen kalmaz. Bunun bir sonucu olarak Rus dilinde *Arakçeyevlik* sözcüğü türer. Arakçeyevlik, Dmitriy N. Uşakov'un (1873-1942) *Açıklamalı Rus Dili Sözlüğü*'nde ise, "acımasız askerî yönetim sistemi" olarak ifade edilirken (1935, s. 52-53), Sergey İ. Ojegov (1900-1964) ve Natalya Yu. Şvedova (1916-2009) tarafından hazırlanan *Açıklamalı Rus Dili Sözlüğü*'nde, "XIX. yüzyıl başlarında Rusya'daki sınırsız polis gücü ve despotizm, askerî zorbalık" anlamında kullanılır (2006, s. 28).

Çalışmanın buraya kadar olan bölümünde sözü edilen uygulamaları yüzünden Arakçeyev'i, Rus halkı tarafından çok sevilmeyen bir karakter olarak nitelendirmek doğru olacaktır. Nitekim Puşkin, ünlü devlet adamının ölümü üzerine günlüğüne şu sözcükleri not düşer: "Arakçeyev de öldü ve bu otokratın ölümü halk arasında herhangi bir etki yaratmadı" (1962a, s. 330), ayrıca eşi Natalya Gonçarova'ya yazdığı 22 Nisan 1834 tarihli mektubunda "Tüm Rusya'da buna üzüntü duyan tek kişi benim, onunla görüşüp doya doya konuşmak nasip olmadı" (1962a, s. 173) sözlerini kullanır.

XIX. yüzyılın ilk çeyreğinin düşünürleri, Arakçeyev'in yükselişini Rus aydınlanmasının sonu olarak görürken o ise takılan birçok kötü lakaba karşın kendini gururla 'gerçekten eğitimsiz bir Rus soylusu' olarak adlandırır (Ostrovskiy, 2006, s. 80). Diğer yandan Arakçeyev, I. Aleksandr'ın yönetim anlayışı için gerekli bir karakterdir. Çünkü paratoner gibi çarlığa yöneltilen bütün eleştiriler ilk olarak Arakçeyev'e gelir. Yaşamının son yıllarında kendini mistisizme kaptıran Çar, huzurunu bozmayan bu durumdan şikâyetçi olmaz. Esasen 1812 Vatan Savaşı Rus halkı arasında kardeşlik ve eşitlik tohumları ekerken yönetim ve Rus halkı arasındaki uçurum, başta Arakçeyev olmak üzere tutucu isimler yüzünden devam eder. Ancak muhafazakâr-milliyetçi ideoloji ve duygular, hem savaş sırasında zafer elde edebilmek hem de savaşın ardından soyluların bir kısmının Fransız kültürüne olan düşkünlüğünün üstesinden gelebilmek amacıyla gerekli bir koşul hâline getirilir (Minakov, 2013, s. 6). Polonya kökenli Rus yazar ve gazeteci olan Faddey V. Bulgarin (1789-1859), Arakçeyev'in savaş sonrası dönemin temel dinamiklerine sahip bir kişilik olduğunu şu sözlerle ortaya koyar: "Bana göre Kont A. A. Arakçeyev'in temel vasfı, halk dilinde söylediğimiz gibi gerçek bir Rus olmasıydı. Rusların hoşuna giden her şey ve ona göre Rusya'nın şanına katkıda bulunan her şey onda vücut buldu" (2000, s. 255).

3. XIX. YÜZYIL RUS EDEBİYATINDA ARAKÇEYEV

Rusya'nın tarih sayfalarında sayısız 'liyakatsizce yükselen gözde' yer alırken hiçbir tanesi Arakçeyev kadar ilgi çekmez ve bu durum, onun üzerine yapılan araştırmaların dikkat çekici olmasına neden olur. Genellikle tarihçiler onun karakterini ve politikalarını incelerken bunların edebiyata yansımalarının araştırılması yönü eksik kalır. Edebiyatçılar tarafından eleştirilmesine rağmen Rus devlet adamının hakkında nispeten az eser olmasının en önemli nedenlerinden biri, Aralıkçı Ayaklanması sonrasında uygulanan sansür ve ele geçirilen çalışmaların yakılmasıdır (Ostrovskiy, 2006, s. 78-79). Diğer yandan günümüze

kadar ulaşan çalışmalar incelendiğinde Arakçeyev portresinin edebiyatta nasıl betimlendiğine dair ipuçları bulmak mümkündür.

Rusya'nın kültürel tarihi üzerine araştırmalarda bulunan Leh bilim insanı Andrzej Walicki (1930-2020), Rus yazar ve şair Nikolay M. Karamzin'in (1766-1826) dünya görüşünü açıklarken Arakçeyev'e atıf yapar. Walicki'ye göre Karamzin, Petro'nun aydınlanmacı reformlarını överken diğer yandan kullandığı baskıcı yöntemler yüzünden onu zalim bir yönetici olarak görür. Walicki, Karamzin'in gelenekselci ve tutucu yönünün o dönem giderek yıkıcı bir nitelik kazanan Arakçeyev'in uyguladığı eğitim politikalarıyla kıyaslanamayacağını ve bu katı uygulamaların yazar tarafından hiçbir zaman kabul görmediğinin altını çizer (2009, s. 109-110).

Rusya'nın en önemli şairleri arasında gösterilen Gavriil Derjavin, 1807 yılında *Gruzino Bahçesinde Bir Gezinti* Üzerine başlıklı dört dizeden oluşan şiirini yazar. Eserin yazıldığı yıl, Arakçeyev henüz yalnızca topçu generalidir. Ancak onun hızlı yükselişi şairin gözünden kaçmaz ve Derjavin onu şu dizelerle uyarma gereği duyar:

Ah, nasıl büyüleyici, ne kadar akıllıca düzenlenmiş, her şey ne kadar hoş orada!

Doğal güzelliğin sanatla buluştuğu

Ve İngriya Knyazı'nın olduğu, saman yapraklı meşe ağaçlarının

Eğilerek mutluluk çarkı hakkında rüzgâra karşı fisıldadıkları yerde! (Derjavin, 1957, s. 342)

Şiir, ilk bakışta pastoral bir eser olarak dikkat çeker ancak derinlemesine bakıldığında dörtlüğün ince mesajlar içerdiği anlaşılır. Derjavin'in Zvanka adlı yurtluğuna komşu olan Arakçeyev'in Gruzino malikânesi esere adını verir. Şair, buranın doğal güzelliklerinden, içindeki meşe ağaçlarından bahseder. Ağaçlar eğilerek rüzgâra bir şeyler fisıldamaktadır. Bu yurtluğun eski sahibi ve İngriya Knyazı olarak söz edilen kişi Aleksandr D. Menşikov'dur (1673-1729)⁴ (Davidova, 2000, s. 464). I. Petro ve I. Yekaterina dönemlerinde devletin en üst kademelerinde görev yapan ve istediği her şeye sahip olan Menşikov, kendisine yöneltilen suçlamalar yüzünden bir günde tüm varlığını kaybeder. Derjavin, Arakçeyev'i Menşikov üzerinden uyarır. Yurtlukta her şey çok güzeldir ve burası bir neşe kaynağıdır ancak bu mutluluk geçicidir. Eğer dikkat etmezse Arakçeyev'in kaderinin de öncülününkiyle aynı olma olasılığı bulunmaktadır. O dönemlerde mutluluk için dönen 'talih çarkı', gün gelip mutsuzluk için de dönebilecektir.

1809 yılında şair ve çevirmen Mihail Hrapovitskiy, *Efendimize* başlıklı dört dizeden oluşan şiirini yazar. Şair, Tver vilayetinde soylu meclisinin ileri gelenlerindedir. Eğitim almaları için durumu olmayan soyluları Petersburg'a gönderir, bu isimler arasında Arakçeyev de

⁴ I. Petro'nun en yakın danışmanlarından biri olan Menşikov, Petersburg'un da ilk valisi, savaş bakanı, İngriya knyazlığı gibi çok önemli görevlerde bulunmuştur. Petro'nun ölümünden sonra tahta çıkan I. Yekaterina (1684-1727) döneminde devletin resmi olmasa da fiili hükümdarı olarak ülkeyi yönetir. Ancak 8 Eylül 1727 tarihinde zimmetine para geçirme ve ihanet suçlamalarıyla gözden düşer. O güne dek elde etmiş olduğu malı mülkü, ünvan ve rütbeleri dâhil her şeyi elinden alınır. Yaklaşık altı ay tutuklu kaldıktan sonra Sibirya'ya sürgüne yollanır, 1729 yılında da vefat eder (Myakotin, 1896, s. 102-104).

bulunur. Rus devlet adamı, kendisine yapılan bu iyiliği hiçbir zaman unutmaz ve Hrapovitskiy ile fırsat buldukça bir araya gelir (Davıdova, 2000, s. 464). Kısacası aralarında iyi bir ilişki bulunur. 1808-1809 Rus-İsveç Savaşı'nın⁵ hemen ardından yazılan şiirde Arakçeyev hakkında olumlu bir imaj çizilir. Ordunun organizasyonunu iyi bir şekilde sağlayan ve birlikleri yöneten Arakçeyev, toplum tarafından bir kahraman olarak görülmeye başlar. İsveç'e karşı elde edilen zafer, 1812 Vatan Savaşı için önemli bir deneyim ve psikolojik kazanım olarak kayda geçer. 6 Eylül'de başarılarından dolayı Arakçeyev'e Aziz Andrey Nişanı takdim edilir, bir gün sonra da derecesinin yükseltilmesine ilişkin kararname çıkarılır. Bu bağlamda dönemin koşulları dikkate alındığında şair Hrapovitskiy tarafından Çarına, vatanına yararlı hizmetlerde bulunan ve dostla iyilik, düşmana korku salan bir devlet adamı portresi, şu ifadelerle dizelere yansır:

Vatana hizmet etmeye hazır ve gayretli,
Çara ve topluma nasıl faydalı olacağını iyi bilir;
Yalnız kaldığında kendisiyle barışık yaşamayı,

Arkadaşlarına karşı nazik olmayı iyi bilir. (akt. Tomsinov, 2003, s. 238)

Ünlü Kontun, 1816 yılında Vatan Savaşı'nda birlikte çarpıştığı general, aynı zamanda tarihçi ve şair olan Aleksandr Pisarev, *Ekselansları Kont A. A. Arakçeyev'in Portresine Aftan Bir Yazı* başlıklı iki dizelik çalışmasında Arakçeyev'in, Çarına karşı ne kadar sadık olduğundan ve her şeyini ona adadığından bahseder. Ayrıca Kont için slogan hâline dönüşen “*dalkavukluk etmeksizin sadıktır*” ifadesi yine bu eserde karşımıza çıkar. Pisarev'in kısa eseri şu sözlerden oluşur:

Hükümdarına dalkavukluk etmeksizin sadıktır,

Yaşamını, zamanını, emeğini, her şeyini O'na adamıştır. (akt. Davıdova, 2000, s. 338)

1818 yılında tarihçi Aleksey Malinovskiy, *17 Eylül 1818 Tarihinde Gruzino'dan Ayrıılırken Yazılan Şiirler* adlı eserini kaleme alır. Malinovskiy, arşiv işleriyle uğraştığından nadir bulunan çalışmalara kolayca ulaşır ve Arakçeyev'in malikânesine sıkça uğrayıp bu eserleri ona bırakır. Davranışları, çağdaşları tarafından dalkavukluk olarak nitelendirilir. Öyle ki Arakçeyev'e şarkı söyleyip kendisini hatırlatsın diye bülbül hediye eder (Dmitriyev, 1998, s. 165), onu övme ve pohpohlama fırsatlarının hiçbirini kaçırmaz (Dmitriyev, 1998, s. 597). Şair, Arakçeyev'e olan sevgisini şu sözlerle dizelere döker:

Volhov kıyılarında, Gruzino'da bulunmayan kişi,
Ekonomiyi tam anlamıyla göremez,
Rus ekonomisi pratikte kelimelerle ifade edilemez.

⁵ Savaş, Finlandiya üzerinde hâkimiyet kurma iddiasıyla çıkar. Fransa ve Norveç Rusya'nın safında, Büyük Britanya ise İsveç'in yanında savaşa dâhil olur. Savaş, Rusya'nın zaferiyle sona erer.

Orada köylülerin eşitliği hayal etmelerine gerek yoktur;
Avuçlarında mal mülk varken, artık fazlasını aramazlar.
Tabiatın bir hediyesi olan Gruzino enginliklerindeki malikâne,
Sanatla yenilendiğinden her konuda cömerttir;
Meralar bol, tarlalar ve sulak araziler genişdir.
Tanrı'nın yüceliği adına, çağlara tanıklık eden,
Tepeye muhteşem bir tapınak dikmiş birine
Bize de hoş gelen gölgesine,
Nasıl minnettar olunmaz?
Vatana faydalı olmuş birinin kahramanlığına mezarda nasıl hürmet edilmez?
Bahçe barınaklarında onuruna anıtlar dikilir
Dostluğuna, şefkatli evlat sevgisine güvenilir,
Orada felsefe için bol miktarda gıda,
Ve sakın bir yaşam için tüm olanaklar bulunur.
Gruzino'daki düzen, malikâneler için bir örnektir.

Toprak sahibinin bir baba olduğu her yerde bu durum aynı olmalıdır. (akt. Andreyeva, 2018, s. 8)

Şiir âdeta bir Arakçeyev güzelleme niteliğindedir. Malinovskiy, Arakçeyev'i tüm benliğiyle destekler. Devlet adamının eleştirildiği noktalardan biri ekonomidir ancak şaire göre bunlar boş sözlerdir. Gruzino'ya bir kez gelmiş kişi dahi ekonominin iyi yolda olduğunu anlayabilir. Şiirdeki anlatım özelden geneledir, örnek olarak Gruzino seçilmiştir. Orada köylüler mal mülk sahibidir, bu nedenle eşitlik arayışı içerisinde değildir, bolluk yaşar, sakinlik ve dinginlik vardır. Tüm bu özellikleriyle de Gruzino, diğer yurtluklar için bir örnek teşkil eder. Orada köylüler o kadar mutludur ki eşitlik davası peşinde koşmazlar. Arakçeyev'i bir 'baba' olarak gören şaire göre, Gruzino'daki refah ve düzen tüm Rusya'ya örnek olmalıdır. Şiirde gayet aydınlık bir Arakçeyev portresi çizilir, hatta şair böyle birine "nasıl minnettar olunmaz?" diye sorar. Ayrıca Kont öldükten sonra dahi mezarının başında ona saygı ve rahmet duyulacağını ifade eder.

1817-1820 yılları arasında Puşkin, *Arakçeyev Üzerine* başlıklı epigramını⁶ kaleme alır. Diğer şiirlerinde de çarlık rejimini ve onun sert politikalarını eleştiren Puşkin'in bu çalışması bardağı taşıran son damla olur ve Arakçeyev'in etkisiyle şairin sürgüne

⁶ Hiciv amacıyla yazılan kısa şiirdir.

gönderilmesine karar verilir. Puşkin'in güney sürgününe gönderilmesine yol açan çalışmalarından olan ve Arakçeyev'i hedef alan şiir şu dizelerden oluşur:

Tüm Rusya'nın zalimi,
Valilerin işkencecisi,
Hem kurulun akıl hocası,
Hem de Çarın dostu ve kardeşidir.
Kötülük dolu, intikam dolu,
Akıldan, duygudan, şereften yoksun,
Kimdir o? Dalkavukluk etmeksizin sadıktır,
Bir kuruşluk 'fahişenin' askeridir o. (Puşkin, 1959, s. 126)

Şiirde 'kurul' sözcüğüyle I. Aleksandr'ın danışma kurulu kastedilir. Arakçeyev'in fikirleriyle tüm kurulu etkisi altına aldığı iddia edilir. 'Fahişe' sözcüğü Arakçeyev'in sevgilisi Nastasya Fyodorovna Minkina için kullanılır. Minkina zeki, yüksek iradeli, enerji dolu ve öfkeli biri olarak tanımlanır, ilk başlarda okuma yazma dahi bilmeyen genç kadın, zamanla Kontun Gruzino malikânesinin yönetimini üstlenir (Tomsinov, 2003, s. 181). Gizli bir zehirle Arakçeyev'i büyülediğine ve o yüzden Kontun halka bu kadar zulmettiğine inanıldığı için 10 Nisan 1825 tarihinde köylüler tarafından öldürülür. "Dalkavukluk etmeksizin sadıktır" ifadesi Çar I. Pavel (1754-1801) tarafından Kontun armasının içine yazılır. Bu ifadeyle Kontun, otokrasiye ve çarlık rejimine olan bağlılığı vurgulanır. İfade daha sonra ironik anlam kazanır ve yetkililer karşısında dalkavukluk sergileyen kişileri eleştirmek için kullanılır.

1820 yılına gelindiğinde Seliverst Putyata, *Umutsuzluğumun Günleri* başlıklı şiirini yazar. Putyata, Rus ordusunda bir subayken 'çirkin davranışları' nedeniyle ordudan uzaklaştırılır. Rusya'yı dolaşmaya karar verir ayrıca kendi çapında şiirler yazmaya çalışır. Aralıkçılarla bağlantısı olduğu ve Arakçeyev hakkında 'cani adam' ve 'zehirli yılan' sözlerini kullandığı suçlamasıyla Petro ve Pavel Hapishanesi'ne gönderilir. Daha sonra bu bağlantının ortaya çıkarılamaması ve Arakçeyev'in devlet görevinden uzaklaştırılması üzerine serbest bırakılır (Davıdova, 2000, s. 468-469). Putyata'yı mahkûmiyete götüren ifadelerin geçtiği *Umutsuzluğumun Günleri* adlı şiirinin diğer dizeleri şu şekildedir:

Seni örnek alıyorum,
Vekil atanmış cani adam!
Yaptıklarını tasvir ediyorum:
Sen vatan hainisin, çarların dalkavuşusun,
Sen böyle şanlı bir halkın başına belasın,

Sen en zehirli yılsın
İnsan değil, bir büyücüsün.
Tabiat senden nefret ediyor:
Kendi de, nasıl sinsi ve
Zamanımızın bir alçağı olduğunu biliyor,
Kendini beğenmiş ve şöhret düşkünü birisin,
Sen kamu yararının yok edicisi, dalkavuksun!
Cehennemi kendi içinde barındırıyorsun,
Senin ruhun da senin gibi karadır.
Yalnızca cehalet doludur,
Fayda dediğin şey nedir?
Sen önce yaptığın işlerin faydasına bak,
Köyleri yok ettiğin yerde
İnsanları sahip olduklarından mahrum edip
Ve onları yoksulluğun kurbanı yapmadın mı?
Halkı köleliğe sürükledin,
Zulmün izlerini ortaya çıkardın.
Bunun meyvelerinin neler olduğunu söylemedin,
Felaketten başka kimseye bir şey getirmedi...

(akt. Davidova, 2000, s. 343)

Putyata, şiirini eleştirel ve sert bir üslupla kaleme almıştır. Muhtemeldir ki Arakçeyev, I. Nikolay tarafından görevden uzaklaştırılmasaydı Putyata da hapisneden kolay kolay çıkamazdı. Çünkü Arakçeyev için şair, *cani*, *vatan haini*, *dalkavuk*, *bela*, *zehirli yılan*, *insan olmayan*, *büyücü*, *sinsi*, *alçak*, *kendini beğenmiş*, *şöhret düşkünü* vb. birçok olumsuz nitelendirmeye yer verir. Diğer eserlerde olduğu gibi bu şiirde de askerî yerleşim bölgeleri kurulup tarımda verimsizliğe ve halk arasında huzursuzluğa yol açan Arakçeyev'in bu politikası eleştirilir. Çünkü uygulama yüzünden halk, elinde olanı da kaybetmiş, köleliğe mahkûm edilmiştir. Bu durum da kamu yararı ve ortak fayda gibi kavramların içinin boşaltılmasına yol açmıştır.

En az Putyata kadar Arakçeyev düşmanı olan Kondratiy Rıleyev, çarlık yönetimine karşı sembol eserlerden olan *Liyakatsizce Yükselen Gözdeye* başlıklı şiirini 1820 yılında yayımlar. Şair, hicvinde adresi ustaca gizler ki Arakçeyev esere en başta olumsuz yaklaşmaz, hatta şiir sansürden de sorunsuz geçer ancak Petersburg halkı şiirin kime göndermede bulunduğunu iyi bilir, özellikle “*Köylerini eski güzelliğinden mahrum*

ettiğini” ifadesiyle Arakçeyev'in kastedildiğinden emindir (Pigarev, 1947, s. 39). Esasen *временщик* sözcüğünün iki farklı kullanımı bulunur: Eğer vurgu ilk *-e* harfinin üzerindeyse “*bir işi, eylemi geçici süreyle yapan (ikamet eden, çalışan vb.) kişi*”; *-u* harfinin üzerindeyse “*hükümdara yakınlığı ve dalkavukluğu sayesinde yüksek rütbe elde etmiş kişi*” anlamlarına gelir (Yefremova, 2000). Kelimenin hangi anlamda kullanıldığını çözebilmek için şiirin içeriğine göz atmak gerekir:

Kibirli bir liyakatsizce yükselen gözde, aşağılık ve sinsî,
Hükümdarın kurnaz dalkavuşu ve nankör dostudur.
Kendi vatanının gazaplı tiranı,
Hıleyle yüksek yerlere gelen canî adamdır!
Bana küçümseyerek bakmaya cüret ediyorsun
Ve tehditkâr bakışlarınla ateşli öfkeni gösteriyorsun!
Bana olan ilgine değer vermiyorum alçak;
Senin ağzından çıkan küfür övülmeye değer bir taçtır!
Bana yaptığın aşağılamaya gülüyorum!
Senin hor görmenle kendimi küçük düşürebilir miyim?
Sana küçümseyerek baktığım için
Ve senin duygularını kendimde bulamadığım için gurur duyabilir miyim?
Geçici ihtişamın için çalan bu kimval⁷ sesi nedir?
Yoksa korkunç gücün ve görkemli saygınlığın için mi?
Güya rezillik yaptıkları için kendi vatandaşlarını mahkemeye çıkarıp!
Onların sert bakışlarından kaçmaktansa
Adî arzularla ve aşağılık bir ruhla,
Ah! Kendini adî bir karanlıkta saklamak daha iyidir,
Yüreğimde dik duran yiğitlik olmadığında,
Rütbem ve onurum ne işe yarar?
Ne rütbe ne de soy, yalnızca erdemler saygındır;
(...)

⁷ Birbirine çarptıklarında yüksek bir çınlama sesi çıkaran iki bakır tabak ya da kâsedan oluşan eski bir vurmali müzik aletidir (Bkz. Ojegov & Şvedova, 2006, s. 273).

Vatanımı senden kim kurtaracak?
İkiyüzlülüğünün altında belki şöyle düşünüyorsundur:
Öfkenin nedenlerini halkın bakışlardan gizlemek için...
İçinde bulunduğun korkunç durumdan habersiz,
Zavallı bir körlüğün içinde yolunu kaybetmişsin;
Ne kadar rol yaparsan yap, ne kadar kurnaz olursan ol,
Ancak kötü bir ruhun özelliklerini gizleyemeyeceksin:
Yaptıkların seni halka teşhir edecek;
Bilecekler özgürlüklerini kısıtladığını,
Ağır vergilerle yoksulluğa sürüklediğini,
Köylerini eski güzelliğinden mahrum ettiğini...
O zaman titre, ey liyakatsizce yükselen gözde!
Halk zorbalıklarına karşı çok öfkeli!
Ama eğer kötü kader kötü adama âşık ederse,
Seni de adil bir mükâfattan kurtaracaktır.
Her şeyinle titre, tiran! Ettiğin kötülükler ve ihanet için
Gelecek nesiller senin hükmünü verecektir! (Rıleyev, 1906, s. 153-154)

Bilindiği üzere Rıleyev, Aralıkçı Ayaklanması'nın önde gelen isimlerindedir. Başarısız darbe girişiminden sonra idam sehпасına çıkarılır, organ kopar ancak daha sonra idamı yeniden gerçekleştirilir. Eserinde şairin devrimci ve isyankâr ruhu açık bir şekilde hissedilir. Kendisi de bir Aralıkçı olan Rus donanma subayı ve yazar Nikolay A. Bestujev'e (1791-1855) göre şiir, "*bebekle dev arasındaki bir mücadele*" olsa da "*Rıleyev'in otokrasiye indirdiği ilk darbedir*" (akt. Pigarev, 1947, s. 38). Araştırmacı Sevgi İlıca'ya göre bu eser, Rıleyev'in çarlık rejimine duyduğu öfkenin bir yansımasıdır çünkü ünlü şair, yıllardır demokrasinin ve yeni bir anayasanın hayalini kurmuş ancak sonunda ümitleri tükenmiştir (2021, s. 100). Şiirde Arakçeyev için *kibirli, kurnaz dalkavuk, nankör, zalim, tiran, alçak, ikiyüzlü, rol yapan, adi, hain, baskıcı* gibi birçok olumsuz ifade kullanılır. Vatan Savaşı'nda ülkeyi kurtaran isimler arasında gösterilen Arakçeyev'e şair, "*vatanımı senden kim kurtaracak?*" sorusunu yöneltir. Şiirin başlığıyla uyumlu olarak onun haksız bir şekilde devletin üst kademelerine geldiğini iddia eder. Yaşadığı görkemli günlerin geçici olduğunu, ihtişamın içinde gözünün kör olduğunu ve yolunu bulamadığını söyler. Kurduğu askerî yerleşim bölgelerinde, bu yerlerin eski güzelliklerini sahiplerinin elinden çaldığını ve halkın da ona karşı çok öfkeli olduğunu belirtir. Yaptığı kötü ve zalim

eylemleri kurnazlıkla gizlediğini, şu an kaderin, Rusya'nın içinde bulunduğu koşulların onu koruduğunu ancak gelecek nesiller tarafından mahkûm edileceğini ifade eder.

Rus fabl ustası İvan Kırlov, eserlerinde genel olarak insan doğası, toplum yapısı, çarlık yönetimi ve eğitim gibi konulara yer verir. Yazar, *Alaca Koyunlar* başlıklı eserini Aralık 1822 - Haziran 1823 tarihleri arasında kaleme aldığı varsayılır. Sansürden dolayı fabl ancak 1867 yılında *Russkiy Arhiv* dergisinde yayımlanabilir (Priyma, 1956, s. 461). Fablın sansüre maruz kalmasının nedeni, konusu ve içeriğidir. Eserde aslan, ayı, tilki, kurt ve koyunlar olmak üzere beş farklı hayvan bulunur. Gözünü kamaştırdığı için alaca koyunları sevmeyen ve onlardan kurtulmak isteyen aslan, bir çıkış yolu aramaktadır. En güvendiği danışmanları olan ayıyı ve tilkiyi yanına çağırır ve sıkıntısından bahseder. Ayının çözümü şiddete başvurmak, hemen tüm koyunları boğazlamaktır. Tilkinin ise daha kurnaz ve sinsi bir planı vardır. Tilki, sürüyü bol yiyeceğin olduğu yeşil otlaklara sürmeyi önerir. Sürünün dişileri bol otları yemekle meşgul olurken kuzuları da rahatla koşup oynayabilecektir. Diğer yandan burada onları otlatabilecek ve koruyabilecek çoban yoktur bu nedenle çoban olarak başlarına kurtların getirilmesini tavsiye eder ki böylece hem soyları da günden güne azalıp gidecek hem de aslanın bu işten dolayı hiçbir sorumluluğu olmayacaktır. Teklif, aslana çok cazip gelir ve hemen uygulamaya konur. Plan tam tasarlandığı gibi işlemektedir ancak sürü açısından bir sorun vardır: yalnızca alaca değil diğer koyunların da sayısı giderek azalmıştır. Bu olay tüm hayvanların dikkatini çeker ve onlar kendi aralarında durumu değerlendirir. Sürüdeki koyunların sayısındaki düşünün nedeni ve sorumlusu olarak kurtlar görülür.

Genel olarak Kırlov'un fabllarında hükümdar daima aslan; onun çevresi ve saray erkânı kurt, tilki ve ayı; köylüler ve sıradan halk ise koyun ve kuzu aracılığıyla tasvir edilir. Her hayvan, toplumun belirli bir kesiminin temsilcisidir ve gerçek birer tiplendir. Dönemin toplumsal olayları farklı hayvanlar üzerinden sınıf hiyerarşisi de kurularak aktarılır (Syuy & Vang, 2020, s. 55). Fablda yer alan beş hayvanın her biri Rus toplumunun farklı kesimlerini temsil etmektedir. Ormanların kralı aslan Çar I. Aleksandr'ı, ayı Araççeyev'i, tilki Golitsın'ı (1773-1844), kurt Çarın emrindeki sivil ve askerî görevlileri, koyunlar ise halkı yansıtmaktadır. Koyunlar da ikiye ayrılmaktadır: alaca renkli ve düz renkli. Düz renkli koyunlar sıradan halkı, alaca renkliler ise eğitilmiş, özgürlük ve demokrasi yanlısı insanları sembolize etmektedir (Durilin, 1944, s. 57-59). Bu bağlamda semboller üzerinden fablın olay örgüsünü yeniden yorumlamak gerekir. Buna göre, dönemin Çarı I. Aleksandr, tahtını ve statükoyu korumak istemektedir, yeni bir anayasayı, özgürlük ve demokrasi taleplerini göz ardı etmektedir. Bu taleplerde bulunan özgürlükçü ve muhalif insanları görmeye dahi tahammülü yoktur, fabldaki gibi onlar Çarın gözlerini kamaştırmaktadır. Çar bir çıkmaz içerisindedir, bir yandan onlardan kurtulmak ve şanını, tahtını korumak diğer yandan tepki çekmemek için işi kılıfına uydurmak istemektedir. Bu nedenle en sadık danışmanlarından olan Araççeyev'i ve Golitsın'ı saraya çağırır. Zalim ve despot biri olarak tanınan Araççeyev, fablda da benzer şekilde yansıtılır, tüm koyunların derhal ortadan kaldırılmasını önerir. Kurnazlığıyla ünlü Golitsın ise Çara muhalif kişilerin sürgün edilmemesinin doğru olduğunu, başka bir yolla bu sorunun çözülmesi gerektiğini paylaşır.

Teklif e göre, muhalif kesimin elebaşlarının bolluk ve refah içerisinde yaşayabilecekleri bir ortam sağlanmalı, onlara rahat koşullar sunulmalıdır. Henüz yeterli olgunluğa ulaşmamış onların destekçileri de nasılsa peşlerinden gidecektir. Onlar bolluk içinde yaşadıklarını düşünecek ve rehavete kapılacaklar, böylece yönetimden talep ettiklerini unutacaklardır. Diğer bir deyişle bedensel gereksinimleri karşılanırken manevi beklentileri sönecektir. Böylece de zamanla nesilleri tükenip gidecektir. Çar, Golitsın'ın önerisini çok beğenir ve hemen hayata geçirir. Ancak zamanla bakılır ki yalnızca muhalif kesim ve onun destekçileri değil sıradan halkın da sonu yaklaşmaktadır. Çünkü baskıcı yönetimin uygulamaları yalnızca muhalefeti değil tüm halkı olumsuz anlamda etkilemiştir. Rejimin adamları, muhalif ya da sıradan halk ayırt etmeksizin tüm toplum üzerinde bir korku imparatorluğu yaratmak için işe koyulmuştur. Rus toplumu, suçlu olarak rejimin adamlarını görmektedir. Asıl karar vericiler olan Çar I. Aleksandr, Arakçeyev ve Golitsın ise kimliklerini gizleyerek planlarını yerine getirmiştir. Sonuç olarak Çar, masum kanı dökmemiştir hem de iyi biri olarak nitelendirilmeye devam etmiştir. Eğitimsiz halk ise gerçekleri göremediğinden hem içindeki faydalı ve verimli olabilecek insanları kaybetmiş hem de baskı rejimine boyun eğmeye devam etmek zorunda kalmıştır (Kırlov, 1946, s. 174-175).

Kırlov'un benzer içerikteki bir diğer fablı, 1823 yılında yazdığı *Balık Dansı*'dır. Eser, yazarın *Alaca Koyunlar* ve *Ziyafet (Ilup)* ile birlikte sansüre maruz kalan üçüncü fablıdır. *Alaca Koyunlar* sansür yüzünden ancak yazarın ölümünden sonra, *Balık Dansı* ise sansürün büyük değişiklikleri sonrasında yayımlanabilir. Her ikisinde de 1820'li yıllarda I. Aleksandr'ın halk karşıtı politikası işlenir (Desnitskiy, 1966, s. 331). Fablın genel konusu, merkezî yönetimin halktan ne kadar kopuk olduğudur. Eserin kahramanları aslan, köylü bir adam ve su halkıdır. Yazarın köye ve köylülere yönelik yumuşak olan mizahı, saray ve erkânına karşı acımasız alaycılığa dönüşür (Durılın, 1944, s. 46). Fablda Arakçeyev mujik olarak karşımıza çıkar. Rus dilinde mujik sözcüğü "1-köylü adam, 2-kaba, eğitimsiz insan, 3-erkek, 4-eş, koca" anlamlarına gelir (Uşakov, 1938, s. 274-275). Arakçeyev için sözcüğün ikinci anlamı kastedilir.

Eser, yazarın Rusya'daki yerel yöneticilerin keyfi uygulamalarını ve yerel halka zulmünü göstermek için seyahat etme arzusunun ortaya koyar (Durılın, 1944, s. 60). Fablın olay örgüsünü, Çarın yerel yöneticileri denetlemeye çıkması oluşturur. Fablda aslan I. Aleksandr, köylü adam Arakçeyev, can çekişen balıklar ise hayat mücadelesi veren toplum ya da askerler olarak yorumlanır. Buna göre, gelen şikâyetlerden usanan aslan, idarecilerini denetlemeye bizzat gider. Uğradığı yerlerden birinde, tam o sırada köylü adam ise tuttuğu balıkları pişirmek üzeredir. Balıkların can havliyle sıçradıklarını gören aslanın bu durumu köylü adama sorması üzerine adam, onların mutlulukları atlayıp durduklarını ve her şeyin çok güzel olduğunu söyler. Gördüklerine değil duyduklarına inanan aslan ise yoluna devam eder. Fablda hicvin merkezinde Çar ve onun yöneticileri bulunur. Şikâyetleri okuyan, halkın çektiği sıkıntıları gören Çar, yöneticilerin attığı yalanlara inanmayı tercih eder. Halkın yaşadıklarına ve ülkenin gerçeklerine kulaklarını tıkar. Yaşananlar ne ilk ne de sondur çünkü Çar, şikâyetlerin geldiği bir sonraki rotaya doğru yola çıkar. İdarecilerin keyfi

uygulamaları yüzünden ezilen halkın haykırıışlarını, devletinen tepesi de duymaz, sonuç olarak balıklar kızartılıp yenmeye mahkûm edilir. Eserde Arakçeyev, toplumda yaşanan sıkıntıların başsorumlusu olarak gösterilir. İnsanlara zulmeden, Çarına yalan söyleyen, halkın çektiği sıkıntıları görmezden gelen ve Çardan gizleyen düzenbaz bir yönetici portresinde karşımıza çıkar (Kırilov, 1946, s. 171-172).

Arakçeyev'e karşı Kırilov'a benzer bir tutum sergileyen Yevgeniy Baratnskiy, *Anavatan Düşmanı, Çarın Hizmetkârı* dizesiyle başlayan epigramını Kasım 1824-Ocak 1825 ayları arasında yazar. Eserin oluşturulma zamanı dikkate alındığında ülkedeki gizli örgüt faaliyetlerinin sıklaştığı ve baskı rejimine karşı huzursuzluğun arttığı bir dönemdir. Şair, ülkenin içinde bulunduğu genel atmosferi Arakçeyev aracılığıyla şu şekilde betimler:

Anavatanın düşmanı, Çarın hizmetkârıdır,

Halkların başına bela olan otokrasiyle

İstirabın bir tür cehennem sevgisiyle,

Başka bir tutkuya aşına değildir.

Daha özgür hareket edebilmek için

Gözlerden saklanarak karanlıkta fenalık eder,

İsme gerek yok; ağzında olan herkesin,

Cehenneme hükmeden kişi olarak korkunç bir adı var. (Baratnskiy, 1970, s. 156)

Baratnskiy, şiirinde Arakçeyev'den *düşman, bela, cehennem hükümdarı* gibi ifadelerle bahseder. O zamana dek başka şairler tarafından da kullanılan 'anavatan düşmanı', 'vatan haini' gibi ifadelerden ilkinde kendi şiirinde de yer verir. Şaire göre onun yaptığı her şey, ülkeye zarardan, acıdan başka bir şey getirmemiştir. Arakçeyev, eylemlerini gizlice, gözlerden uzak bir şekilde tasarlar ver gerçekleştirmiştir. Baratnskiy, Rus halkına çektiği acıları cehennem azabına, eleştirdiği devlet adamını da cehennem hükümdarına benzetir.

Gerçekleştirilen edebî eser analizleri ışığında iki farklı Arakçeyev portresi ortaya çıkar. İlki, çarına bağlı, ülkesinin çıkarına azimle, gayretle çalışan bir devlet adamı; ikincisi ise, ülkesine büsbütün zararı dokunan, despotik uygulamalarla toplumsal barışı zedeleyen, toprak köleliğini kaldırmayarak⁸ ve askerî yerleşim bölgelerini kapatmayarak halkına çile

⁸ I. Nikolay döneminde de toprak köleliği sorunu halkın ve yöneticilerin zihinlerini meşgul eden başlıca olaylar arasında yer alır. Esasen I. Nikolay, toprak köleliğinin kaldırılmasına olumlu yaklaşır, bu amaç doğrultusunda birtakım adımlar atar. 1826-1849 yılları arasında 550 adet kararname imzalanır. Serflerin topraksız satılması, fabrikalara gönderilmesi yasaklanır, toprak ağalarının serflerini sürgüne gönderme hakkına kısıtlama getirilir ve iflas etmiş toprak sahiplerinin serflerine, özgürlüklerine kavuşma olanağı tanınır. Ancak tüm bu gelişmeler, toprak köleliğinin kaldırılmasına yetmez. I. Nikolay 1942 yılında Devlet Konsey'inde yaptığı konuşmasında serflikin kaldırılmasını kendisinin de arzuladığını ancak dönemin bu radikal değişikliğe elverişli olmadığını şu sözlerle paylaşır: "Hiç şüphe yok ki, şu an içinde bulunduğumuz hâliyle serflik kötü bir şeydir, bu konu herkes için somut ve aşikârdır ancak ona şimdi dokunmak çok daha yıkıcı bir eylem olabilir" (Bkz. Mironenko, 1990, s. 187, akt. Hosking, 2011, s. 369).

çektiren bir cahil, canî, alçak vatan hainidir. Buna ilave olarak, halka zulmetmekle kalmayıp onların çektiği sıkıntıları gizleyen bir sahtekâr yönetici olarak çarlık ve Rus halkı arasında açılan uçurumun başsorumluları arasında gösterilir. Ünlü devlet adamı hakkında olumlu nitelendirmelerde bulunan şairlerin, onunla bir geçmişi ya da iletişimi olduğu dikkat çekicidir. Diğer yandan görüldüğü üzere Arakçeyev hakkında olumsuz değer yargıları bildiren ifadeler, olumlulara kıyasla çok daha fazladır. Buradan hareketle Rus edebiyatında Arakçeyev imajının çoğunlukla olumsuz bir şekilde tasvir edildiğini söylemek doğru olacaktır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmada altı çizildiği üzere XIX. yüzyıl Rusya tarihinin ilk çeyreğini, Kont Arakçeyev'den bahsetmeden anlatmak olanaksızdır. Siyaset, ordu, hukuk, eğitim, ekonomi, din, kültür ve sanat gibi birçok alanda onun ve uygulamalarının etkisi hissedilmiştir. Yürüttüğü politikaları geniş bir tabana yayılan Arakçeyev, yalnızca halkı ya da üst yönetimi değil toplumun her kesimini ilgilendiren faaliyetlere imza atmıştır. Bu durumun iki doğal sonucu karşımıza çıkmıştır: İlki, bu tarihsel figürün edebî eserlerin sayfalarında kendine yer bulması, ikincisi ise *Arakçeyevlik* sözcüğünün ortaya çıkması. Sözcük, yalnızca siyasete değil toplumsal yaşamın her alanına nüfuz etmiştir. Başlıca Rusça sözlüklere göz atıldığında ise kavramın anlam kapsamına, askerî sistem ve baskıcı rejim çerçevesinde yer verildiği dikkat çekmiştir.

Söz konusu dönemdeki toplumsal koşullar göz önünde bulundurulduğunda ülkede demokrasi, eşitlik ve yeni bir anayasa taleplerinin sıkça dile getirilmiş ve bu grubun başını Rus yazar ve şairler çekmiştir. Arakçeyev, savaş öncesi ve zaferden hemen sonra yönetim tarafından verilen sözlerin tutulmaması nedeniyle eleştiri oklarının hedefi hâline gelmiştir. Söz konusu dönem için en fazla kendisinin eleştirilmesinin nedeni ise, Rusların inanışına göre çarın bir baba figürü ve kutsal bir kişi olması ile I. Aleksandr'ın devlet yönetimini Arakçeyev'e bırakmasıdır. Bunun sonucunda Arakçeyev, kendi düşünceleri doğrultusunda ülkeyi yönetmiş ancak Rus yazar ve şairlerinin eleştirilerinden kurtulamamıştır.

Araştırma sürecinde tarih kitaplarında Arakçeyev'e ilişkin iki farklı yaklaşımın yer aldığı tespit edilmiştir. Bunlardan ilki, 1812 Vatan Savaşı ve takip eden ilk yıllara kadar olan ve ünlü Kontun daha çok askerî yönünün ele alındığı bölümlerde ona karşı olumlu bir tavır sergilenmesidir. Diğeri ise, 1812-1825 yılları arasında güçlü, baskıcı, despotik ve zalim bir tarihsel figür olarak yer almasıdır. Aynı zamansal sınırlar, Rus edebiyatı için de geçerlidir. Vatan Savaşı ve romantizm akımının etkisiyle savaş dönemi öncesinde ve hemen sonrasında, askerî başarıları ön plana çıkarılarak Arakçeyev, ülkesine yararlı hizmetlerde bulunmuş, cesur, milletine ve Çarına sadık bir yönetici olarak betimlenmiştir. 1820'lere kadar Kont hakkında yazılan eserlerde olumlu ve olumsuz imaj birarada çizilmiştir. Vaat edilen demokratikleşme hareketinin bir türlü başlatılmaması, aksine baskı rejiminin arttırılması, eserlerde Kontun bozulan imajının en önemli nedeni olmuştur. 1820'lerden itibaren ise Arakçeyev'in uyguladığı politikalar daha da katılaşmış, bunun bir yansıması olarak da edebî eserlerde Konta karşı eleştirilerin dozu da artmıştır. Önceki yılların aksine

vatan haini, ülkesini ve halkını bölen bir zalim Arakçeyev portresi karşımıza çıkmıştır. Edebiyatta duygular daha açık bir biçimde ifade edildiğinden Kont hakkındaki eleştiriler, tarih kitaplarına kıyasla daha sert olmuştur. Çalışmanın kapsadığı yalnızca XIX. yüzyıl değil diğer dönemler üzerine yürütülen tarihsel ve kültürel araştırmalarda başta tarih ve edebiyat olmak üzere çeşitli bilimlerinin işe koşulduğu disiplinlerarası çalışmaların yürütülmesi, Rus kültürünün daha yakından tanınmasına katkı sağlayacaktır.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Makalenin tüm süreçlerinde Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi'nin araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hareket edilmiştir.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Makalenin tamamı yazar tarafından kaleme alınmıştır.

Çıkar Beyanı

Yazarın herhangi bir kişi ya da kuruluş ile çıkar çatışması yoktur.

KAYNAKÇA

- Andreyeva, Yu. İ. (2018). *Metressa favorita (sbornik)*. Moskva: Veçe.
- Baratınskiy, Y. A. (1970). Otçizni vrag, sluga tsarya. S. A. Reyser (Sost.) içinde, *Volnaya russkaya poeziya XVIII-XIX vekov* (s. 156). Moskva: Hudojestvennaya literatura.
- Bulgarin, F. V. (2000). Poezdka v Gruzino v 1824 godu (İz vospominaniy). Ye. Ye. Davidova (Sost.) içinde, *Arakçeyev: svidetelstva sovremennikov* (s. 252-262). Moskva: Novoye literaturnoye obozreniye.
- Suy, Ç. & Vang, L. (2020). Osobennosti metaforih jivotnih v basnyah İ. A. Krilova. *Filologičeskiye nauki. Voprosi teorii i praktiki*, 13(12), 53-57. DOI: 10.30853/filnauki.2020.12.10
- Davidova, Ye. Ye. (Sost.). (2000). *Arakçeyev: svidetelstva sovremennikov*. Moskva: Novoye literaturnoye obozreniye.
- Derjavin, G. R. (1957). Na progulku v Gruzinskom sadu. D. D. Blagoy (Red.) içinde, *G.R. Derjavin. Stihotvoreniya* (s. 342). Leningrad: Sovetskiy pisatel.
- Desnitskiy, A. V. (1966). Basnya İ. A. Krilova "Dikiye kozı" v svyazi s traditsiyami russkoy satırı XVIII v.. D. S. Lihaçov, G. P. Makogonenko, İ. Z. Serman (Red.) içinde, *XVIII vek: Sbornik 7 (Rol i znaçeniye literaturı XVIII veka v istorii russkoy kultury)* (s. 328-331). Moskva, Leningrad: İzdatelstvo "Nauka".
- Dmitriyev, M. A. (1998). *Glavi iz vospominaniy moyey jizni*. Moskva: Novoye literaturnoye obozreniye.
- Durilin, S. N. (1944). *İ. A. Krilov (K stoletiyu so dnya smerti)*. Moskva: OGİZ, GİHL.
- Figes, O. (2009). *Nataşa'nın Dansı: Rusya'nın Kültürel Tarihi*. Çev. Figen Dereli. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Hosking, G. A. (2011). *Rusya ve Ruslar*. Çev. Kezban Acar. İstanbul: İletişim Yayınları.
- İlica, S. (2021). *1812 Anayurt Savaşı ve 19. Yüzyıl Rus Edebiyatında Dekabristler*. Ankara: İksad Yayınevi.
- Krıllov, İ. A. (1946). Ryıbya plyaska. D. Bedny (Red.) içinde, *Krıllov İ.A. Polnoye sobraniye soçineniy (T. 3. Basni. Stihotvoreniya. Pisma. 1945-1946)* (s. 171-172). Moskva: GİHL.
- Krıllov, İ. A. (1946). Pyostriye ovtısı. D. Bedny (Red.) içinde, *Krıllov İ.A. Polnoye sobraniye soçineniy (T. 3. Basni. Stihotvoreniya. Pisma. 1945-1946)* (s. 174-175). Moskva: GİHL.
- Kurat, A. N. (2014). *Rusya Tarihi: Başlangıçtan 1917'ye Kadar*, 6. baskı. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Minakov, A. Yu. (2013). A. A. Arakçeyev — lider konservativnoy "russkoy partii" v 1820-ye gg.. *Vestnik Surgutskogo gosudarstvennogo pedagogičeskogo universiteta*, 4(25), 5-17. <https://cyberleninka.ru/article/n/a-a-arakcheev-lider-konservativnoy-russkoy-partii-v-1820-e-gg>

- Mironenko, S. V. (1990). *Stranitsı taynoy istorii samoderjaviya: Politiçeskaya istoriya Rossii pervoy polovini XIX stoletiya*. Moskva: Misl.
- Myakotin, V. A. (1896). Menşikov, Aleksandr Danilovoviç. İ. Ye. Andreyevskiy (Obşç. red.) içinde, *Entsiklopediçeskıy slovar Brokgauza i Yefrona (T. 19. Mekenen - Mifu-Banya)* (s. 102-104). Sankt-Peterburg: Semenovskaya Tipolitografiyaya (İ .S. Yefrona).
- Ojegov, S. İ. & Şvedova, N. Yu. (2006). *Tolkoviy slovar russkogo yazıka: 80000 slov i frazeologičeskikh virajeniy*, 4-ye izd., dopolnennoye. Moskva: OOO "A TEMP".
- Olçay, T. (2008). 19. yy. Rus edebiyatında romantizm üzerine. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (17), 367-381. <https://dergipark.org.tr/pub/ataunikkefd/issue/2770/37038>
- Ostrovskiy, O. B. (2006). A. A. Arakçeyev i russkaya hudojestvennaya kultura 1815-1825 godov. *İzvestiya Rossiyskogo gosudarstvennogo pedagogičeskogo universiteta im. A. İ. Gertsena*, 7(21), 77-90, <https://rep.herzen.spb.ru/publication/9741>
- Pigarev, K. V. (1947). *Jizn Rıleyeva*. S. Golubov (Red.). Moskva: Sovetskiy pisatel.
- Priyma, F. Ya. (Ot. red.). (1956). *İ. A. Krılov. Basni v devyati knigah*, Knıga 1-ya. A. P. Mogilyanskiy (Pod.). Moskva, Leningrad: İzdatelstvo Akademii Nauk SSSR.
- Puşkin, A. S. (1959). *Sobraniye soçineniy v 10 tomah*, Tom 1. Stihotvoreniya 1814-1822. D. D. Blagoy, S. M. Bondi, V. V. Vinogradov & Yu. G. Oksman (Red.). Moskva: GİHL.
- Puşkin, A. S. (1962a). *Sobraniye soçineniy v 10 tomah*, Tom 7. İstoriya Pugaçova, İstoriçeskiye stati i materialı, Vospominaniya i dnevniki. D. D. Blagoy, S. M. Bondi, V. V. Vinogradov & Yu. G. Oksman (Red.). Moskva: GİHL.
- Puşkin, A. S. (1962b). *Sobraniye soçineniy v 10 tomah*, Tom 10. Pisma 1831-1837. D. D. Blagoy, S. M. Bondi, V. V. Vinogradov & Yu. G. Oksman (Red.). Moskva: GİHL.
- Rıleyev, K. F. (1906). *Polnoye sobraniye soçineniy K.F. Rıleyeva*, T. 1. Yego portret i stati. Moskva: Tipografiya "Sokol".
- Şatilo, İ. S. (2016). Arakçeyevskiye voyenniye poseleniya v kontekste teorii razorujeniya. *Vlast*, (6), 202-209, <https://www.jour.fnisc.ru/index.php/vlast/article/view/4340>
- Şimşir, N. (2020). *Rus Devleti Tarihi (IX.-XX. Yüzyıllar)*, 3. Baskı. İstanbul: Post Yayıncılık.
- Tomsinov, V. A. (2003). Arakçeyev (Jizn zameçatelnih lyudey). Moskva: Molodaya Gvardiya.
- Uşakov, D. N. (Gl. red.). (1935). *Tolkoviy slovar russkogo yazıka*, T. 1. Moskva: OGİZ.
- Uşakov, D. N. (Gl. red.). (1939). *Tolkoviy slovar russkogo yazıka*, T. 2. Moskva: OGİZ.
- Voloşin, M. A. (2003). *Sobraniye soçineniy*. V. P. Kuřçenko & A. V. Lavrov (Red.). Moskva: Ellis Lak.
- Walicki, A. (2009). *Rus Düşünce Tarihi. Aydınlanma'dan Marksizme*. Çev. Alaeddin Şenel. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yefremova, T. F. (2000). Noviy tolkovo-slovoobrazovatelniy slovar russkogo yazıka. Moskva: Drofa. <https://efremova.slovaronline.com/search?s=Временщик>, Erişim tarihi: 02.01.2025.